

Siposné dr. Kecskeméthy Klára¹: Vitéz Somogyi Endre altábornagy

Vitéz Somogyi Endre altábornagy életútja és szakmai munkássága példaértékű. A kiválóan képzett katona, térképész parancsnok, hadtudós, katonaföldrajzi szakértő, katonai szakíró és sportember a 34 éves katonai szolgálata során számos hazai és külföldi kitüntetésben részesült. A gyalogos hadnagyként avatták, altábornagyként fejezte be a katonai pályafutását. 1939 és 1945 között Ő volt a Honvéd Térképészeti Intézet utolsó parancsnoka. Élete utolsó két évtizedében méltatlanul elfeledve, nehéz körülmények között is méltósággal viselte a sorsát. Egy életút az övé, amiben az ország 1945 utáni sorsa tükröződik.

Megtiszteltetés, hogy én méltathatom a személyét és munkásságát. 1993-ban Zrínyi Miklós Katonai Akadémián kezdtem katonaföldrajzot tanítani. Példaképemül v. Somogyi Endre altábornagy urat választottam, fényképei azóta is a mindenkori irodám falain függnék. Magával ragadott a bámulatos fegyelmezettsége, a feszes katonás tartása, az intelligenciája, a páratlan szakmai tudása és a példamutató hazaszeretete. Egyenes jellem, egyenes tartás, egyenes beszéd!

1995. december 11-én a Magyar Hadtudományi Társaság Térképész és Katonaföldrajzi Szakosztály tagjaként egy névadó ünnepség keretében Róla neveztük el a hadszíntér kabinetet. Én azóta vagyok (és talán nem szerénytelenség azt mondani, hogy) baráti kapcsolatban a családdal, még ismerhettem dr. Somogyi Csillát, a tábornok úr lányát és ma itt vannak velünk ezen a felemelő ünnepségen az unokái (Mártonné Máthé Kinga és dr. Máthé András) is, akik a mai napig őrzik emlékét és ápolják a térképész hagyományokat is.

Somogyi Endre 1891. november 18-án született Cserépfalun. Édesapja, Somogyi Andor Pócspetri kántortanítója volt, édesanyja, Daragó Róza a család háztartását vezette. A római katolikus vallású családban öt gyerek volt. Édesapja 46 éves korában halt meg, édesanyja is korán elment, így testvéreivel együtt, rokoni segítséggel, szerény körülmények között nevelkedett. Iskolai tanulmányait Kecskeméten, a tanítói árvaházban kezdte, majd a nagyváradi, és a pécsi hadapródiskolán tanult. A Ludovika Akadémián 1912. augusztus 18-án gyalogos hadnagyként avatták. 1912. szeptember 1-jén foglalta el első tiszti beosztását a pozsonyi M. kir. 13. honvéd gyalogezred állományában. 1914-től megjárta az első világháború hadszíntereit, az ott szerzett érdemeiért több kitüntetésben részesült, a világháborúban szerzett érdemeiért vitézzé avatták.

1915–1916 között a Ludovika Akadémián volt tanár, 1917. április 15. és 1917. június 1. között a vezérkari tanfolyam hallgatója Laibachban. 1917 júniusától a III. hadtestparancsnokság vezérkari tisztje volt az olasz fronton, majd 1918–1919 között ismét tanár a Ludovika Akadémián. 1920–1921-ben elvégezte a Hadiakadémiát. 1922–1923-ban a Ludovika Akadémián, 1923–1927 között a Hadiakadémián volt tanár. 1927–1930 között a 6. vegyesdandár parancsnokságának anyagi osztályvezetője, egyben a dandár vezérkarfőnökének helyettese. 1930–1931 között tanár volt a Hadiakadémián. 1931–1936 között a honvédelmi miniszter szárnysegédje volt.

Vezérkari tisztként, magánkiadásban kétszer jelentette meg *Magyarország és környék államainak katonai földrajza* című könyvét. A 20. századi magyar katonaföldrajz egyik legjelentősebb képviselője volt, a hadtudományban Őt tekintjük a magyar katonaföldrajz, mint önálló tudományterület megreemtőjének.

---

¹ Ezredes, egyetemi tanár, Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, E-mail: siposne.kecsekemethy.klara@uni-nke.hu

A katonaföldrajzi leírásban felhasználta kora nagy földrajztudósainak kutatási eredményeit. Cholnoky Jenő, Teleki Pál, Fodor Ferenc, Lóczy Lajos, Pécsi Albert és Prinz Gyula munkáira épített. Műveiben katonai szempontból rendszerezte a földrajztudomány megállapításait, a hadszínterek lehatárolásánál a trianoni Magyarország megváltozott geostratégiai helyzetéből indult ki. *”...Munkámban híven igyekeztem feltárni a megcsonkított ország megmaradt földrajzi tényezőit. Szembe állítottam ezeket a környező államok helyzetével, még akkor is, ha az összehasonlítás nem a mi javunkra ütött ki. Hiszem, hogy aki e könyvet odaadással, lelkiismeretességgel lapozza, bizalmat nyer megmaradt erőnk iránt, mert a felsorakoztatott számadatok tengerén keresztül is bebizonyítva látja, hogy a földrajzi tényezők örök, meg nem másítható törvényeinek erősebbeknek kell lennie a békediktátumok papiros okmányainál”*– írta könyvének előszavában. Katonaföldrajzi műveinek megállapításai mind a mai napig helytállóak, és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (a jogelőd Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem) katonaföldrajz elméleti alapjai oktatásának szerves részét képezik.

Neve összefonódott az öttusa sportág kezdeteivel. Támogatta és felkarolta a Ludovika Akadémia Sportegylet öttusázóit is. Két olimpián (Los Angeles, Berlin) volt a magyar öttusa csapat vezetője. 1924-től kezdett érdeklődni a vívósport iránt, maga is kiváló sportoló és sportszervező volt. Életre hívta a Honvéd Tiszti Vívó Klubot, amelynek csapatkapitánya, ügyvezető igazgatója és alelnöke lett. Számos cikke jelent meg a Honvédelemben és a Magyar Katonai Szemlében, ez utóbbi sportrovatának volt a szerkesztője.

1939. január 15-ei hatállyal nevezték ki a magyar királyi Honvéd Térképészeti Intézet parancsnokának, felkészítette az Intézetet a fokozott ütemű hadfelmérési és haditérképészeti feladatok elvégzésére. Nagyarányú fejlesztéseket hajtott végre, a személyi állomány utánpótlása érdekében jelentős intézkedéseket hozott. Megszerveztette a női dolgozók fotogrammetriai kiképzését, kezdeményezésére térképésznövendék tanfolyam indult az Intézetben.

Az Intézet a 20 éves fennállása alkalmából 1939. december 27. és 1940. január 25. között, nagyszabású kiállítást szervezett, szélesre tárta a kapuját a nagyközönség előtt. A kiállítás hatalmas sikert aratott, a vezérkari főnök nyitotta meg, a bemutatót látogatásával megtisztelte a miniszterelnök, valamint a honvédelmi és a kultuszminiszter is. Bár az Intézet elsődleges feladata a katonai térképek előállítása, az elrendelt kiképzések, átképzések szervezése volt, felvállalta réteggigényeket kielégítő térképek készítését és kiadását is. A katonai térképek sorozatát, a kiránduló és turistatérképeket, az iskolai atlaszokat, földgömböket, a magyar tájak légifényképeit előállításuk teljes folyamatában ismerhette meg a néző. Az Intézet atlaszokat, falitérképeket, világatlaszt adott ki, turistatérképek, vízisport-térképek és fürdőtérképek álltak az érdeklődők rendelkezésére.

A politikai események, a területgyarapítások (Felvidék, Erdély, Kárpátalja, Délvidék) és a világháború következtében egyik napról a másikra megszűnt a békés alkotómunka, az Intézetnek új feladatokat kellett ellátnia. A visszatért területek felmérése, térképezése volt az elsőrendű feladat, mivel az új területről sem a hadsereg, sem a polgári szervezetek nem rendelkeztek megfelelő térképekkel.

1940. június 26-án Werth Henrik tábornok, a honvéd vezérkar főnöke dicsérő elismerésben részesítette az Intézet parancsnokát és a teljes személyi állományát. *„Meg kell állapítanom, hogy a térképészeti intézet a felső vezetés követelményeinek, gyakran változó feladatainak, mindig, teljes erővel és a legcélszerűbb munkamegosztással igyekezett eleget tenni és így nemcsak teljes megértést tanúsított (sic!) a felső vezetés követelményei iránt, hanem azoknak*

mindenkor és mindenben meg is felelt. [...] Éppen ezért, amikor a térképészeti intézet messze kimagasló teljesítményét, önzetlen munkaszeretetét és ügybuzgalmát újólal elismerem, úgy az intézet parancsnokának, mint összes beosztottjainak is a szolgálat nevében dicsérő elismerésemet fejezem ki.”

A front közeledtével a bombázások miatt egyre nehezebbé vált a munka. 1944. április 3. után, az angolszász légitámadások megindulása miatt az Intézet (a parancsnokság és a mozgatható részlegek) kitelepült a fővárosból. Budapestről történő evakuálása után gyepűszállásnak a Fejér megyei Mór községet jelölték ki. A hadihelyzet alakulása miatt november közepén elkezdődött az Intézet második gyepűszállására, Sopron megyébe történő átteleptülése, ami december végéig tartott.

1944. december 28-án Somogyi Endre a nemesládonyi plébánián házasságot kötött Schuster Otíliával, akivel az utolsó évtizedeket, emelt fővel együtt élték meg, együtt álltak ellen a megtöretésben.

A központi részleg 1945. március 29-én gyalogmenetben érte el az osztrák határt. Vitéz Somogyi Endre altábornagy rövid beszédet mondott, elénekelték a Himnuszt és átlépték a magyar határt, az Intézet gyakorlatilag megszűnt létezni.

Május 8-án, Ausztria területén esett amerikai hadifogságba, ahonnan 1945. október 23-án tért haza. 1946-ban a szolgálatban való meghagyása mellett korábbi katonai múltja miatt „*megfeddték*”, majd *mint nélkülözhetőt végelbánás alá vonták és ellátási igényének meghagyása mellett a tényleges szolgálatból elbocsátották*. 1950-ben az Országos Nyugdíjintézet levélben értesítette, hogy szeptember 1-jével beszűnteti nyugdíjának folyósítását. Ugyanebben az évben a családjával együtt önként kitelepült a Heves megyei Ostoros községbe. A családjá megélhetése érdekében az elismert, megbecsült tábornok a szomolyai római katolikus egyházközség harangozója lett.

Az 1945 utáni Magyarország nem tartott igényt vitéz Somogyi Endre altábornagy tudására és tapasztalatára. 1967. szeptember 9-én 76 éves korában hunyt el. Munkássága eredményei túléltek őt: neve bekerült a magyar katonai térképészet, a katonaföldrajz, az öttusasport és a Pro Militum Artibus kitüntetettek arany lapjai közé.

Neki is köszönhetjük, hogy a Magyar Örökség-díjas magyar katonai térképészet 2019. február 4-én alapításának 100. évfordulóját ünnepelhetette. Mi katonatérképészek őrizzük az emlékét és a hagyatékát.

Altábornagy Úr köszönjük a szolgálatot!

Budapest, 2021. december 18.